

O. Faryna

THE ANALYSIS OF CURRENCY EXCHANGE RATE FORMATION IN UKRAINE

The paper presents a system dynamics model of exchange rate formation in Ukraine and studies a set of exchange rate policies in the climate of currency crises that occurred in 2014. The model describes the effect of different exchange rate regimes under conditions of long-term balance of payment deficit, low national foreign reserves, economic recession, and high inflation rate. The results suggest that the use of pure float regime in Ukrainian case causes the intensive exchange rate volatility. Otherwise, the use of dirty float regime with moderate foreign currency interventions by central bank stabilizes the exchange rate in short-run on the target level and enables the efficient implementation of pure float exchange rate regime. Despite the fact that the suggested policy requires international support in terms of international loans in order to increase international foreign reserves and cover foreign currency demand on the currency market, the central bank will be able to provide reverse interventions in long run and pay back loans.

Keywords: system dynamics, macroeconomics, MacroLab, exchange rate, exchange rate regime, monetary policy, Ukraine.

Матеріал надійшов 20.05.2015

УДК 330.342.146

Шевченко О. О.

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

У статті визначено суть та основні проблеми розвитку соціального потенціалу країни, досліджено основні напрями посилення соціальної функції фінансового сектору України, проаналізовано можливості використання окремих фінансових інститутів для зміцнення соціального потенціалу.

Ключові слова: соціальний потенціал, людський капітал, фінансовий сектор, інвестиції, обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування, обов'язкове медичне страхування, добровільне медичне страхування, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди.

Вступ та постановка проблеми

Динаміка стану українського суспільства свідчить про зростання соціальних ризиків, які поступово перетворюються в ключові загрози для системи національної безпеки країни. Майже за всіма

головними соціальними показниками Україна перебуває на межі небезпеки. За індексом розвитку людського потенціалу Україна, за останніми даними, посідає 83 місце у світі. Втрачаються звичні досягнення в науково-освітній сфері, традиційно потерпає від обмеженості ресурсів

та поширення тіньових механізмів фінансування галузь охорони здоров'я, поглиблюється неспроможність пенсійної системи – усе це, разом з падінням довіри до визначальних інститутів держави, формує сукупність потреб у невідкладних суспільних трансформаціях для досягнення нової якості українського суспільства на основі розкриття та залучення всього наявного соціального потенціалу. Враховуючи те, що Україна володіє значними людськими, природними, матеріальними, територіальними, науково-технічними ресурсами, слід визначити причини пригнічення соціального потенціалу та можливі резерви для його зростання. Очевидно, що наявний стан пояснюється не стільки кризовими явищами, а передовсім недосконалою системою державного управління процесами соціального та економічного розвитку.

Для визначення пріоритетних напрямів та механізмів реалізації соціально-економічної політики, спрямованої на посилення соціального потенціалу суспільства, насамперед важливо уточнити суть та змістовні характеристики цього поняття, оскільки в науковій літературі існує багато різних підходів до його трактування. Окрім того, недостатньо висвітленими залишаються теоретичні питання взаємодії та взаємозалежності фінансового сектору національної економіки з соціальним потенціалом суспільства.

Формування соціально орієнтованої економіки, прагнення досягнути європейських соціальних стандартів зумовлюють потребу визначення стратегії безпечного і сталого соціального розвитку, забезпечення рівних можливостей та соціальної консолідації. Вирішення цих завдань потребує значних фінансових ресурсів, формування нових принципів організації, управління та фінансування соціальної сфери. Сучасна соціальна політика повинна бути спрямована на створення умов для гармонійної самореалізації, умов для ефективного використання громадянами власних ресурсів самоорганізації для максимально повного та відповідального забезпечення особистих потреб та потреб своєї родини. Перехід від соціальної політики державного патерналізму до політики свідомого самозабезпечення з широкою солідарною підтримкою визначає загальне тло сучасних суспільних трансформацій. У цьому контексті важливим є чітке розуміння аспектів взаємозв'язку і рівноцінності соціальної та економічної, зокрема фінансової, політики. Це положення має бути визначальним для формування напрямів розвитку фінансових ринків України. Адже будь-які інвестиції в людський капітал є гарантією

формування соціального потенціалу, а отже, соціальної і національної безпеки країни.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Проблеми складових соціального потенціалу досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Л. І. Панкова, С. А. Штирбул, Е. І. Полякова, І. С. Степанова, Е. А. Уткін, В. Н. Іванов, Е. Н. Скляр, І. О. Зверкович.

Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «соціальний потенціал» аналізує у своєму дослідженні Д. М. Афанасьєв [2]. О. С. Федоніна, І. М. Репіна та О. І. Олексюк розглядають терміни «потенціал», «потенційний» як наявність у кого-небудь (чи то окремо взята людина, чи первинний робочий колектив, чи суспільство в цілому) прихованих можливостей, які ще не виявилися, або здатності діяти у відповідних сферах [10, с. 5]. А. І. Кубішина вважає, що «соціальний потенціал» варто розуміти як «рівень громадянської свідомості та соціальної зрілості, ставлення до праці, ціннісні орієнтації та потреби у сфері праці, на підставі ієрархії потреб, а також ступінь розвитку причетності та інтеграції працівника у сферу корпоративної культури» [5]. На думку Н. В. Дериглазової, «“соціальний потенціал особистості” – це соціально-філософське поняття, визначає об'єктивні можливості здійснення діяльності, характеризуючи сутнісні сили особистості та соціальні ресурси системи, досягнення мети та її результативності» [3]. Е. І. Полякова розглядає соціальний потенціал на мікрорівні як «рівень цивільної свідомості і соціальної зрілості, ступінь засвоєння працівником норм ставлення до праці, ціннісні орієнтації, інтереси, потреби і запити у сфері праці, виходячи з ієрархії потреб людини» [7, с. 192–197]. За твердженням А. М. Харитонової, «з позиції макроекономічного рівня доцільно обрати категорію “соціальний потенціал суспільства” та розуміти її як можливість напрацювання людського потенціалу в країні, за рахунок створення умов адаптації існуючого рівня освіченості, інтелектуалізації і креативних здібностей індивідуумів суспільства, для досягнення стратегічної соціальної мети розвитку» [11].

Розгорнутий аналіз еволюції поняття «соціальний потенціал», його ознак подано в статтях Н. В. Календи. Під соціальним потенціалом автор пропонує «розуміти можливості визначеного об'єкта (людини, сім'ї, трудового колективу, регіону, суспільства загалом) як наявні, так і приховані, які формуються в процесі спільної діяльності між окремими індивідами чи групами

індивідів та є результатом суспільних відносин, що за конкретних умов виражають ставлення індивідів один до одного, до свого становища в суспільстві, до явищ і процесів суспільного життя та реалізуються за відповідних умов, а також здатностей діяти у відповідних сферах з метою отримання бажаного результату» [4, с. 114].

Невирішені частини проблеми

Незважаючи на наявність різнобічних досліджень проблем соціального потенціалу, багато аспектів цього інтегруючого поняття залишаються поза увагою науковців. Зокрема, усталена практика домінування бюджетного (чи майже бюджетного у випадку фондів соціального страхування) фінансування основних соціально орієнтованих сфер української економіки (науки, освіти, охорони здоров'я, соціальної допомоги та пенсійного забезпечення) не сприяє науковому пошуку шляхів та форм як фінансового, так і організаційно-управлінського урізноманітнення та зміцнення зазначених сфер з відповідним посиленням суспільного соціального потенціалу. В економічній літературі ще недостатньо розглядаються можливості установ фінансового сектору для реалізації політики соціально орієнтованого економічного росту із залученням додаткових джерел зростання добробуту населення, розвитку особистості, зміцнення соціального капіталу.

Метою дослідження є визначення можливостей фінансового сектору в розширенні джерел інвестування соціального капіталу. Враховуючи, що фінансування освіти, медицини, інших соціальних сфер за рахунок державного бюджету є недостатнім і не завжди ефективним, у статті обґрунтовуються можливості залучення інструментів, механізмів і технологій фінансового сектору до якісного оновлення та зміцнення потенціалу соціальних реформ та визначаються пріоритети реформування власне фінансового сектору.

Основні результати дослідження

Категорія «соціальний потенціал» охоплює, на нашу думку, багаторівневу систему активних та прихованих можливостей визначеного об'єкта (індивіда, групи чи суспільства) через сукупність суспільних відносин (взаємодій) досягати бажаних результатів. Таким чином, соціальний потенціал є своєрідним продуктом домінантних діяльних мотивацій та, своєю чергою, виступає джерелом розвитку та трансформацій останніх.

Різні етапи суспільного розвитку відображають різні комбінації елементів соціального потенціалу з домінуванням в окремі періоди цілей індивідуальної активності, в інші періоди – цілей кооперативної взаємодії, а інколи з тотальною перевагою цілей загальносуспільних над індивідуальними та груповими. Сучасний стан соціального потенціалу українського суспільства потребує невідкладної активізації всіх його складових на всіх рівнях з метою подолання деструктивних тенденцій та відновлення поступального розвитку. Визначальними напрямками концентрації наявних та мобілізації прихованих ресурсів мають стати ті сфери суспільних відносин, які функціонально зорієнтовані на становлення, розвиток та збереження людського капіталу: знання, здоров'я та тривала працездатність, гідна старість.

Зростання соціального потенціалу країни забезпечується за рахунок фінансування його складових, інвестування в розвиток людського капіталу. З огляду на те, що вирішальну роль у формуванні соціального потенціалу відіграє нагромадження і відтворення людського капіталу, основна увага в подальшому дослідженні буде приділятися саме аспектам розвитку галузей, які його формують.

Відомо, що інвестиції в людський капітал мають довгостроковий характер, їхньою метою є підвищення рівня освіти, поліпшення здоров'я нації, підвищення тривалості життя, забезпечення робочими місцями і мобільності робочої сили, доступ до інформації. Світова практика показує, що ключовими джерелами фінансування соціального потенціалу є державні та місцеві фінанси, фінансові ресурси корпорацій, банківські та небанківські фінансові інститути, грошові заощадження населення.

В Україні витрати на розвиток людського капіталу у 2010–2014 рр. становили 12–13 % видатків державного бюджету. Як показує світовий і вітчизняний досвід, бюджетний механізм фінансового забезпечення соціальної сфери є занадто витратним, недостатньо ефективним і не завжди відповідає принципам ринкового господарювання.

Ключовим чинником нарощування інвестиційних ресурсів, що забезпечують соціальне зростання в країні в сучасних умовах, є створення засад (політичних, правових, організаційних) для заснування та ефективного функціонування соціально орієнтованих фінансових установ. Такими потенційними інститутами мобілізації довгострокових інвестиційних ресурсів виступають недержавні пенсійні фонди (НПФ) і страхові компанії.

Недержавний пенсійний фонд – це юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та проводить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам [1]. НПФ як суб'єкти фінансового ринку виконують важливі функції: 1) акумулюють заощадження населення у вигляді пенсійних внесків; 2) утворюють «довгі» пенсійні активи; 3) розподіляють інвестиційні ресурси; 4) здійснюють диверсифікацію інвестиційних ризиків; 5) поширюють нову фінансову культуру.

Процеси створення та розвитку НПФ в Україні розпочалися з прийняттям у 2003 р. Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [1]. Однак НПФ ще не посіли належне їм місце в інституційній структурі фінансового ринку. Основні кількісні параметри української системи НПФ, зазначені в таблиці 1, свідчать як про її чутливість до макроекономічних дисбалансів, так і про стійкість особливої національної моделі функціонування НПФ.

Так, зокрема, при зростанні в 2014 р. загальних обсягів пенсійних активів відбулося скорочення кількості укладених пенсійних контрактів на 10,3 % та кількості учасників НПФ на 0,8 %, зменшилась кількість зареєстрованих НПФ та адміністраторів НПФ [6, с. 2]. Слід зазначити, що потенціал розвитку цих інститутів значний – активи накопичувальних пенсійних систем тринадцяти найбільших пенсійних ринків світу становлять близько 70 % ВВП країн. За прогнозами сукупна вартість пенсійних активів у світі до 2020 р. зросте на 66 % і досягне 36 трлн євро [8]. Однак в Україні така позитивна динаміка з'явиться лише після запровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи.

Пенсійні фонди, будучи одночасно і соціальними, і фінансовими інститутами, гарантують і надають додаткове фінансове забезпечення особам після досягнення ними пенсійного віку, а заощадження населення, вкладені в НПФ, є джерелом інвестиційного зростання національної економіки.

З метою формування потужного довгострокового внутрішнього інвестора в результаті розвитку НПФ потрібно створити можливості

Таблиця 1. Показники діяльності системи НПФ в Україні

Показники	Станом на 31.12.2012	Станом на 31.12.2013	Станом на 31.12.2014	Темпи приросту, %	
				станом на 31.12.2013/ станом на 31.12.2012	станом на 31.12.2014/ станом на 31.12.2013
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	61,4	61,4	55,1	0,0	-10,3
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	584,8	840,6	833,7	43,7	-0,8
Загальна вартість активів НПФ, млн грн	1 660,1	2 089,8	2 469,2	25,9	18,2
Пенсійні внески, всього, млн грн	1 313,7	1 587,5	1 808,2	20,8	13,9
у тому числі:					
– від фізичних осіб	58,6	66,5	71,4	13,5	7,4
– від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
– від юридичних осіб	1 254,9	1 520,5	1 736,1	21,2	14,2
Пенсійні виплати, млн грн	251,9	300,2	421,4	19,2	40,4
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	66,2	69,0	75,6	4,2	9,6
Сума інвестиційного доходу, млн грн	727,0	953,3	1 266,0	31,1	32,8
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн грн	620,3	818,0	1 095,0	31,9	33,9
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн грн	106,6	135,3	171,0	26,9	26,4

для задоволення зростаючого попиту на цінні папери; удосконалити та осучаснити інфраструктуру фінансового ринку; підвищити рівень прозорості ринку за рахунок публічного оприлюднення інформації про результати діяльності НПФ та регуляторної звітності; сприяти конкуренції на ринку фінансових послуг щодо залучення заощаджень суб'єктів господарювання і населення; розширити коло фінансових інструментів, стратегій інвестування й управління ризиками. Активи НПФ повинні бути представлені ліквідними, надійними та дохідними складовими. Важливо також сформувати систему захисту пенсійних накопичень, що передбачає розподіл функцій, повноважень і відповідальності між суб'єктами інфраструктури фонду, безумовне право власності учасника на його пенсійні накопичення, обов'язкову диверсифікацію пенсійних активів.

Пенсійна реформа в Україні передбачає запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій та одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Гальмування запровадження другого рівня пенсійної системи в Україні не тільки звужує можливості додаткового пенсійного забезпечення громадян, але й позбавляє економіку значних інвестицій. Нижче (табл. 2) наводиться порівняння України та інших країн світу, які запровадили три рівні пенсійної системи, в розрізі частки отримуваних пенсій з кожного рівня пенсійної системи.

При визначенні додаткових джерел інвестування в людський капітал актуальним є пошук на загальнодержавному рівні нових шляхів фінансування системи охорони здоров'я для забезпечення соціального захисту громадян.

Реальною альтернативою сучасній системі є перехід від бюджетного фінансування охорони здоров'я до нової бюджетно-страхової моделі охорони здоров'я – системи страхової медицини, яка дасть змогу залучити додаткові ресурси в медицину та забезпечити гарантований обсяг медичних послуг для споживачів.

Медичне страхування можливе в обов'язковій та добровільній формах. Основною метою обов'язкового медичного страхування (ОМС) є капіталізація страхових внесків і надання за рахунок акумульованих коштів медичної допомоги всім категоріям громадян на законодавчо встановлених умовах та в гарантованих обсягах. ОМС має стати найважливішим елементом системи соціального захисту населення в частині охорони здоров'я. На жаль, механізм обов'язкового медичного страхування в Україні на сьогодні законодавчо не врегульований.

Добровільне медичне страхування наявне майже в усіх країнах світу. Це пояснюють тим, що державних асигнувань на розвиток медицини недостатньо для фінансування (на рівні сучасних медичних стандартів) системи надання населенню медичної допомоги. З економічного погляду добровільне медичне страхування є солідарним механізмом компенсації громадянам витрат та збитків, пов'язаних з настанням хвороби або нещасного випадку.

В Україні фінансування охорони здоров'я здійснюється за рахунок Державного бюджету, бюджетів місцевого та регіонального самоврядування, фондів медичного страхування, благодійних фондів та будь-яких інших джерел, не заборонених законодавством. Медичне ж страхування залишається поки що видом державного соціального страхування. Але потреби покращення рівня охорони здоров'я зумовлюють пошук позабюджетних джерел фінансування медичного обслуговування громадян. Наразі обов'язкове медичне страхування поки що перебуває на рівні проектів, а добровільне медичне

Таблиця 2. Частка пенсій з кожного рівня пенсійної системи, %

Країна	Рівень 1	Рівень 2	Рівень 3	Усього
Франція	51	34	15	100
Нідерланди	50	40	10	100
Швейцарія	42	32	26	100
Велика Британія	65	25	10	100
США	45	13	42	100
Україна	99,99	0,0	0,01	100

Джерело: <http://ireu.org.ua/2014/03/11/yakoyu-staye-pensijna-systema-ukrainy>

страхування поступово розвивається. Понад 50 страхових компаній уже отримали ліцензії на цей вид страхування.

В умовах обмежених бюджетних можливостей фінансування системи охорони здоров'я все більшого значення набувають корпоративні інвестиції.

Активізація використання джерел корпоративного сектору для фінансування відтворення людського капіталу передбачає реформування податкового законодавства; віднесення на витрати роботодавця страхових внесків за такими видами договорів особистого страхування працівників, як медичне, пенсійне, довгострокове.

Прикладом поєднання багатоканальних джерел фінансування соціальних потреб є галузь залізничного транспорту, де, зокрема, існує певний досвід використання медичного страхування як фінансової основи соціального забезпечення працівників. Фінансування медичних закладів залізничного транспорту відбувається за рахунок коштів Державного бюджету України (58 %), фінансової допомоги залізниць (26 %), добровільного медичного страхування працівників та пенсіонерів залізничного транспорту (16 %) [9].

Висновки

Якісні зміни соціального потенціалу українського суспільства неможливі без соціально орієнтованої модернізації фінансового сектору як трансмісійного механізму, який акумулює ресурси домогосподарств, господарюючих суб'єктів та суспільства в цілому, перетворює їх у різноманітні інвестиційні інструменти та передає у використання в економічному виробничому процесі. Головними викликами сьогодення для України є створення більш

дієвих та надійних, економічно самодостатніх та соціально справедливих систем освіти, охорони здоров'я та пенсійного забезпечення як ключових чинників людського капіталу. Послідовне урізноманітнення форм організації та джерел ресурсного забезпечення разом із запровадженням сучасних технологій фінансового управління та розширенням цільових орієнтирів функціонування виділених галузей у сукупності визначають основні напрями соціального реформування.

Широке залучення притаманних фінансовому сектору кредитних, страхових та інвестиційних механізмів до функціонування освіти, охорони здоров'я та пенсійного забезпечення здатне створити нові ефекти синергії: сфери традиційної бюджетної монополії та залежності (з усіма їхніми недоліками) поступово перетворюються в галузі багаторівневого фінансування та продуктивної конкуренції, а фінансовий сектор разом з додатковими значними постійно зростаючими ресурсами отримує прискіпливу суспільну увагу та контроль.

Одним з важливих пріоритетів посилення соціальної орієнтації фінансового сектору є досягнення оптимального співвідношення загальнообов'язкових та добровільних соціально-фінансових продуктів. Не менш складним та значущим пріоритетом зміцнення соціальної функції фінансового сектору має стати впровадження та поширення стандартів соціально відповідального надання та споживання сучасних фінансових послуг з одночасним підвищенням загальної фінансової культури населення та застосуванням кращих практик ефективного державного регулювання та нагляду за фінансовими установами. Саме в цьому напрямі варто поглиблювати науковий пошук у подальших дослідженнях.

Список літератури

1. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.06.2003 № 1057-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Афанасьєв Д. М. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «соціальний потенціал» / Д. М. Афанасьєв // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2014. – Вип. 31. – С. 10–12.
3. Дериглазова Н. В. Зміст поняття «соціальний потенціал особистості» [Електронний ресурс] / Н. В. Дериглазова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_33/Gileya33/F2_doc.pdf. – Назва з екрана.
4. Календа Н. В. Соціальний потенціал: сутність та основні ознаки / Н. В. Календа // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2013. – Т. 18, вип. 1. – С. 105–115.
5. Кубішина О. І. Система показників, які характеризують трудовий потенціал підприємства [Електронний ресурс] / О. І. Кубішина. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/5_83985.doc.htm. – Назва з екрана.
6. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.npf.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-npz.html>. – Назва з екрана.
7. Полякова Е. І. Управління посиленням економічної безпеки підприємства за функціональною складовою – соціальний потенціал / Е. І. Полякова // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. – 2008. – Вип. 33-1. – С. 192–197.
8. Ринок пенсійних послуг: сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/119.htm. – Назва з екрана.

9. Стешенко О. Д. Колективне медичне страхування на прикладі Укрзалізниці / О. Д. Стешенко, Ж. О. Андрійченко // Вестник НТУ «ХПІ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2009. – № 35. – С. 192–197.
10. Федоніна О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : [навчальний посібник] / О. С. Федоніна, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 261 с.
11. Харитонова А. М. Соціальний потенціал суспільства як ключ стратегічного розвитку [Електронний ресурс] / А. М. Харитонова. – Режим доступу: <http://intkonf.org/haritonova-am-sotsialniy-potentsial-suspilstva-yak-klyuch-strategichnogo-rozvitku>. – Назва з екрана.

O. Shevchenko

SOCIAL LANDMARKS OF FINANCIAL SECTOR REFORM

The article gives content and key issues of social potential in Ukraine, researches ways of strengthening the social function of financial sector, analyzes possible ways of participation of some financial institutes in strengthening the social potential.

Keywords: social power, human capital, financial sector, investments, mandatory pension insurance, mandatory health insurance, voluntary health insurance, insurance companies, non-state pension funds.

Матеріал надійшов 06.05.2015